

Appèl Kerk en Israël in Samenwerking met Joods-Christelijke Dialoog”

7 April 2025 te Bilthoven

Lezing van Paul Gabriner (gabriner.uva@gmail.com)

“Baanbrekende Bijbelse Bruggenbouwers”

Inhoud:

pp. 0 - 1 – Mijn *Tikkun Olam* als vrijwilligerswerk in het buitenland via workaway.info

pp. 1 – 9 *Tikkun Olam* by de Bijbelse Bruggenbouwers

pp. 9 – Conclusie

Addendum:

pp. 9 - 11 Negen Suggesties over hoe *Tikkun Olam* het Nederland van nu kan helpen

1. Mijn *Tikkun Olam* als vrijwilligerswerk in het buitenland via workaway.info

Goede middag, dames en heren, met speciale dank aan Marja van den Belt, die mij uitnodigde om hier vandaag de tweede spreker te zijn. Ik ben Paul Gabriner, Amerikaan van geboorte, maar al 50 jaar woonachtig in Nederland, docent Engelse letterkunde bij de UvA in ruste, lid geweest van de organisatie Joden en Christenen (de Ojec), waar ik voor het eerst Marja en haar man, Rabbijn Tzvi Marx, leerde kennen. Na mijn pensionering was ik gedurende 10 jaar leraar Thora en Nieuw Testament bij de HOVO, de Hogere Opleiding voor Ouderen bij de VU, maar ook auteur van een aantal opstellen over Bijbelse teksten gezien vanuit Joods perspectief, die ik schreef voor de Joods-Christelijke Dialoog, een website waarover Dick Pruiksmā indertijd de scepter zwaaide.

Toen ik een mid- 70'er was en al lang gepensioneerd - ik ben nu 82 – wilde ik graag op reis (terwijl het nog kon) en ver van huis tegelijkertijd Engelse les geven. Had Rabbi Hillel die een generatie vóór Jezus leefde niet gezegd, 'En zo niet nu, wanneer dan?'

Ik ontdekte een soort marktplaats voor vrijwilligers op mijn computer die **workaway.info** heette, een site die ik nog steeds zeer hoog acht en iedereen aanraad om te openen en grondig te ontdekken. Het is eigenlijk een 'open window' naar de wereld voor alle mensen die anderen van dienst willen zijn. Dat kunnen allerlei liefdadigheidsorganisaties zijn in onderwijs, cultuur, dieren en landbouw, maar ook families die bv. dolgraag een Engels -sprekende gast voor een tijdje in huis willen hebben ten bate van hun kinderen. Waarom andere landen ontdekken vanuit een kille hotelkamer, wanneer je ook bij andere mensen thuis kunt zijn en tegelijkertijd wat goed kan doen in de wereld, en dat allemaal nog goedkoop ook. Ik hoefde alleen mijn reis te betalen, want verder krijg je meestal al je eten, een slaapplek, en twee vrije dagen per week, voor slechts 5 uur inzet per dag!

Omdat ik mij als Amerikaan nog altijd schuldig voelde over wat mijn regering in Vietnam verricht had, koos ik dat land als doel van mijn eerste reis. Daar ben ik twee maanden in Hanoi geweest, waar ik ontdekte dat niemand mijn schuldgevoelens kon begrijpen, ze waren de oorlog bijna vergeten en hadden alleen oog voor de toekomst. Maar ik had zo'n interessante ervaring dat ik het jaar daarop besloot om het nog eens te proberen in India. Ik bezocht Rajasthan en daar heb ik community-projects gevonden waar ik les kon geven aan slum kinderen in drie verschillende steden, Udaipur, Jaipur en Jaisalmer, dat laatste een kleine stad in een verafgelegen woestijngebied. Daar werkte ik voor een Amerikaanse NGO die opkwam voor een kleine groep traditionele beroepsmusici, de Merasi, die allemaal Moslim waren, en daarom vreselijk gediscrimineerd werden door de Hindoestaanse meerderheid. In het jaar daarop, bevond ik mij als Engelse leraar in een kleine provinciestad in Turkije, waar de meeste mensen natuurlijk ook Moslim zijn, en bovendien een land dat zeker geen vriend van Israël is.

Voor mij als mens mag de afkomst van de ander niet tellen. In de West Bank heb ik ook ooit hetzelfde gedaan voor Palestijnse kinderen in vluchtelingenkampen niet ver van Bethlehem. Toen mijn werk in het Palestijnse vluchtelingenkamp uitlekte in de yeshiva in Jeruzalem waar ik toen ook een cursus volgde, kreeg ik de nodige kritiek van een rechts-nationalistische medestudent, die mij de pan uitveegde omdat ik hulp bood aan 'de vijand'. Ik heb hem van repliek gediend, door hem een oud-Joodse wijsheid te vertellen, namelijk: "Wie is de held? Dat is hij die in staat is om een vijand tot vriend te maken."

Daarnaast heb ik, meer recent, ook vrijwilligerswerk gedaan hier in Nederland voor het Rode Kruis en het Leger des Heils in Amsterdam, toen de Syrische vluchtelingencrisis op zijn hoogste punt was, en in Abcoude, waar ik woon, ben ik een van de velen geweest die zich gelijk als "buddy" aanmeldde om zich te ontfemen over Oekraïense moeders en hun kinderen. Nu hebben wij nog steeds ongeveer 120, zo niet meer, Oekraïners in Abcoude die gehuisvest zijn in de twee hotels die het dorp rijk is. Ik bezoek ze nog steeds en heb net onlangs een van hen, een zeer geïsoleerde oudere dame die hier in haar eentje is en alleen Russisch kan spreken, als metgezel meegenomen naar de wonderbaarlijke wereld van de jaarlijkse Huishoudbeurs in de RAI in Amsterdam, Nederland ten top! En elke woensdagmiddag geef ik Bijbellen aan Erica, een Oekraïens meisje van 10 jaar die in een naburig dorp woont, Baambrugge.

Maar van deze vrijwilligersactiviteiten dichter bij huis wist Marja niet. Zij vertelde mij dat al mijn buitenlandse escapades eigenlijk op zich al voorbeelden genoeg waren van *Tikkun Olam* en suggereerde dat ik als een soort ervaringsdeskundige daarover meer kon vertellen. Van mijn eigen idee, namelijk dat ik dacht meer gedreven te zijn geweest door 'Wanderlust' en nieuwsgierigheid (wat ik bepaald minder hoogdravend vind), wilde zij niets weten. Bovendien zat zij omhoog wat haar tweede spreker betrof. Toen ik dat hoorde, heb ik mijn beide armen omhoog gegooid en riep: "Ik geef mij over!"

ii *Tikkun Olam* by de Bijbelse Bruggenbouwers

Maar haar woorden bleven toch in mijn hoofd rondzingen. Zou zij gelijk kunnen hebben?

Toegegeven, ik ben in mijn onderbewustzijn ook geleid door de betekenis van het Adam en Eva-verhaal, dat in het jodendom nooit gezien werd als verklaring voor de menselijke zonde, maar als verklaring voor de mensheid als één grote familie, waarin, ondanks haar duizelingwekkende diversiteit, toch iedereen afstamt van dit eerste echtpaar. Als je dat idee logisch doorvoert, zijn er nergens meer vreemdelingen in de wereld, alleen maar andere familieleden die je nog niet ontmoet hebt!

En ik ben per slot van rekening een Joods jongetje die opgroeide in een cultuur waar het *Tikkun Olam*-concept alom aanwezig was. De basis daarvan is de Joodse overtuiging dat de wereld niet vergeven is van zonde,

maar in wezen goed is, zoals God dat zei als hij klaar is met zijn schepping, “het was zeer goed”: Het is de mens die de wereld flink kapot maakte! Als rentmeesters maar ook partners van God, hebben wij de verplichting om wat wij gebroken hebben weer goed te maken. *Tikkun olam* betekent letterlijk “Reparatie doen aan de Wereld.”

Die twee woorden kwamen vooral in de jaren tachtig tot nieuwe bloei in de V.S. in de context van ‘the Civil Rights movement’ en alle andere sociale rechtvaardigheidskwesties in de breedste zin van des woord. Het woord *Tikkun* alleen, “Reparatie”, was op zich ook overal bekend in de V.S. vanwege de naam van een befaamd Joods sociaal-politiek tijdschrift, *Tikkun*, dat 4 keer per jaar uitgegeven werd door Michael Lerner en zijn vrouw Nan Fink Gefen, tussen 1986 en 2024. De linkse, progressieve oriëntatie daarvan kon gemakkelijk afgelezen worden van de artikelen die er in geplaatst werden van zowel Joodse als Palestijnse intellectuelen.

Tikkun Olam was dus in de jaren tachtig een (letterlijk) grensoverschrijdend concept, maar dan wel in *positieve* zin (‘breaking barriers’ in het Engels). De zeer negatieve betekenis die nu aan het woord *grensoverschrijdend* kleeft bestond toen helemaal niet, je had grensoverschrijdend verkeer en grensoverschrijdende handel, pas eind vorige eeuw en vooral na de opkomst van de “Me Too” beweging kreeg het de negatieve connotatie die het nu heeft.

Ik wil nu de geschiedenis verder induiken om duidelijk te maken dat *Tikkun Olam* als concept een totaal andere betekenis had in de tijd van de Talmud, waar het voor de eerste keer te vinden is als een stempel van goedkeuring wanneer de Joodse wet soms een onrechtvaardige uitwerking had die door de rabbijnen gladgestreken moest worden. Er zijn 12 van zulke voorbeelden in de Talmud te vinden waarvan een, in Tractate *Gittin*, aan mij voorgelegd door Tzvi Marx, als voorbeeld kan dienen: Een slaaf heeft twee eigenaren, waarvan de ene hem zijn vrijheid geeft maar de andere niet. Hij valt nu plotseling tussen twee stoelen! Hij kan nu helemaal niet meer trouwen, want als slaaf kan hij niet trouwen met een vrije vrouw en als vrije man kan hij niet meer trouwen met een slavin! Hoe kan hij dan gehoor geven aan Gods opdracht ‘wees vruchtbaar en vermenigvuldig u’? Was de Joodse wet gemaakt om zo’n onrechtvaardige situatie toe te laten?! *Chas v’chalila*, God verhoede! Na lang overleg besloten de rabbijnen uiteindelijk dat, als de ene eigenaar hem vrij liet, de andere eigenaar *gedwongen* werd om hetzelfde te doen! Dan was hij helemaal vrij en zo werd *Tikkun Olam* gedaan, de reparatie van een imperfecte wereld! Die twee woorden werden dus voor het eerst gebruikt in de context van Joodse jurisprudentie.

Maar nog verder terug in de geschiedenis komen wij voorbeelden tegen van positief grensoverschrijdend gedrag, dat meer doet denken aan de sociale bewegingen van de jaren 60. Ik heb het dan over mensen die bereid zijn om uit hun bubbel te stappen en zich werkelijk te bekommeren over het welzijn van andere mensen die niet tot hun eigen groep behoren. Het grootste voorbeeld hiervan is Abrahams betrokkenheid bij wat er binnenkort ging gebeuren bij de Sodomieten, een niet-Joods volk dat nota bene een zeer slechte naam had, niet vanwege hun seksuele praktijken - dat is wat de Christelijke traditie ervan gemaakt heeft - maar vanwege hun totaal gebrek aan gastvrijheid jegens vreemdelingen die bij hen bescherming zochten, zoals dat in de Joodse traditie verteld wordt.

We weten dat de Thora de Joden vaak genoeg opdraagt om te allen tijde weduwen, wezen, de armen en de vreemdelingen te beschermen, maar hoe bekend is het dat er aanzienlijk meer herhalingen zijn omtrent de vreemdeling, de *ger*, vergeleken met de eerste drie groepen, ongeveer 40 keer in totaal? Dat viel de rabbijnen ook op, die zich toen afvroegen: Hoezo? De weduwen, de wezen en de armen zijn tenminste Joden, maar de vreemdelingen zijn dat per definitie niet! Waarom komt die groep dan met kop en schouders boven alle andere groepen, in aanmerking voor speciale zorg,? Ze besloten na lange discussie dat zorgen voor je eigen groep iets natuurlijk is en logisch, maar dat het instrijkt tegen de menselijke natuur om zich te ontfemen over

vreemdelingen. Die behoren immers tot een andere groep, die hebben een andere religie, spreken een andere taal, hebben misschien een andere huidskleur en andere gewoontes en kleden zich vaak ook anders. Wij willen zo min mogelijk te maken hebben met zulke mensen, wij zijn eigenlijk een beetje bang voor ze en we voelen ons van nature juist wantrouwig tegenover hen!

Maar de Thora is geen vriend van de natuurlijke aard van de mens! Zij wil niet dat wij gehoor geven aan zulke dierlijke instincten, zij wil dat wij over onze eigen schaduw heen stappen en dat we deze mensen ook helpen, want ze zijn immers ook kinderen van Adam en Eva, net als wij! De eindeloze herhalingen in de Thora over *hun* bescherming, zeggen deze rabbijnen, is juist nodig omdat wij het anders nooit zouden accepteren!

In *Genesis* 18:21-22 vertelt God Abraham dat hij van plan is om Sodom te vernietigen, mits de slechte verhalen die hij gehoord heeft, kloppen. Maar om het zekere voor het onzekere te nemen, wil hij, als goed onderzoeksrechter, eerst zelf gaan kijken. Nu komt Abraham op het toneel. Om hem niet af te schilderen als een sint, iemand die alleen gedreven wordt door onbaatzuchtigheid in haar zuiverste vorm, heeft de Thora in een eerder vers verteld dat zijn neef, Lot, iemand van zijn eigen vlees en bloed, ook in Sodom woont en die zal zeker ook de dood vinden als er een algemene vernietiging plaatsvindt waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen de schuldigen en onschuldigen. Abraham kent God nog maar kort en wil er zeker van zijn dat hij dit onderscheid wel gaat maken, anders gaan Lot en alle mogelijke andere onschuldigen eraan! Aan de andere kant is hij niet alleen bezorgd over Lot! Mensen hebben complexe motieven en het is de kracht van de Thora dat er meestal niet van louter zwart-witte, maar liever van gelaagde tinten gebruik gemaakt wordt, waarbij beide kanten belicht worden!

Maar het verhaal heeft ook een ander, zeer belangrijk *Tikkun Olam* element in zich waar Abraham juist geen rol in speelt, één die meestal compleet over het hoofd gezien wordt!

Hoofdstuk 18 begint met ons in het allereerste vers te vertellen dat 'God aan Abraham verscheen die op dat moment buiten zijn tentdeur zat bij de eiken van Mamre op het heetste uur van de dag. Toen hij opkeek zag hij plotseling drie mannen voor hem staan'. Hun plotselinge aanwezigheid vanuit het niets is voor Abraham al een teken dat ze wellicht bovennatuurlijke kwaliteiten bezitten, iets wat wij, als lezers, al weten gezien het feit dat het eerste vers begon met de woorden 'God verscheen aan Abraham.'

Maar de reden voor dit bezoek is nog onduidelijk, het ontvouwt zich alleen geleidelijk aan! De rabbijnen wezen erop dat het hoofdstuk net hiervoor, 17, eindigt met Abrahams besnijdenis. Hij is in hoofdstuk 18 dus nog herstellende en ze zien Gods bezoek als *bikkur cholim*, het eerste voorbeeld van ziekenbezoek. Maar als dit zo was, dan zou je toch verwachten dat ze hem zouden vragen hoe hij zich nu voelt en dat doen ze niet! Welk ander motief voor hun bezoek zou er kunnen zijn?

Willen ze misschien alleen Abrahams gastvrijheid op de proef stellen? Dat maakt immers een dramatisch contrast met hoe dat in Sodom er aan toegaat! Daar lijkt het misschien wel op, want hij rent naar ze toe en op klassiek oosterse wijze biedt hij hen alles aan wat maar aangeboden kan worden, water om hun voeten te wassen, de mogelijkheid om een poosje uit te rusten onder een boom en een stukje brood om de ergste honger te stillen. Ze gaan ermee akkoord en in één van de meest grappige verzen uit de hele Bijbel, rent Abraham nu naar Sara om een hele maaltijd voor ze te bestellen, waarbij hij haar in detail uitlegt hoe je broodjes moet bakken: "Snel, maak drie porties fijn meel klaar, *knead* ze en bak broodjes!" *Knead* ze! Alsof Sarah, die nu 90 jaar oud is, nooit eerder in haar lange leven broodjes gebakken heeft en nog niet weet dat je het deeg eerst moet kneden! Dit kleine weeffoutje in het verhaal vertelt ons hoe Abraham buiten zichzelf is van opwinding nu dat hij gasten heeft gekregen! Met zijn gastvrijheid zit het dus wel snor!

Maar dan komt in 18:9-15 de aankondiging van de geboorte van Izaak over een jaar en gastvrijheid als motief wordt, op haar beurt, ook ter zijde geschoven! Is deze aankondiging soms het ware motief voor hun bezoek, i.p.v. ziekenbezoek of gastvrijheid? Maar uit wat daarna volgt blijkt dit nieuwe element ook niet het laatste woord te krijgen!

Want in vers 22 lezen wij iets dat zeker niet over het hoofd gezien mag worden: "Toen keerden de mannen zich daar vandaan en gingen naar Sodom, terwijl Abraham nog steeds voor de Heer stond". De twee mannen die verder naar Sodom gaan blijken in 19:1 de twee engelen te zijn die Lot en zijn familie gaan redden voordat de stad vernietigd wordt. Dit is een zeer belangrijk gegeven, want het laat ons zien dat God *al besloten had* om de onschuldigen in Sodom te evacueren nog vóór Abraham zelfs de kans kreeg om zijn pleidooi te houden! Als dat zo is, dan is Abrahams pleidooi aan God om de 'rechtvaardigen' te redden volstrekt overbodig! Toch blijft God daar staan! Hij zegt niet, 'Ik weet waarover U het hebben wilt, maar wees gerust, ik heb al actie ondernomen om de onschuldigen in Sodom uit de stad te halen!' Hij is kennelijk bereid om Abrahams pleidooi alsnog aan te horen, ook al is het overbodig. Maar waarom?

Het is duidelijk waarom Abraham voor de Heer blijft staan, hij wil hem over Sodom bevragen, *echter de hamvraag* is *waarom* God voor Abraham blijft staan! Als God weet hij al wat Abraham gaat vragen, en Hij heeft al besloten dat de rechtvaardigen in Sodom gered zullen worden. Dat is juist het element dat compleet over het hoofd gezien wordt in deze beroemde passage! Wat is Gods motief hier? Als het alleen ging om Izaak's geboorte was het überhaupt niet nodig voor God om in eigen persoon op aarde te verschijnen voor Abraham! Dat had ook best alleen door de twee engelen aan het oude echtpaar verteld kunnen worden! En als God toch bij deze profetie aanwezig wilde zijn, dan had hij toch nu met goed fatsoen gelijk terug kunnen gaan naar de hemel, want de profetie is al gedaan! Maar hij vertrekt niet, hij blijft daar gewoon staan en doet niets, hij laat het initiatief over aan Abraham! Nogmaals, waarom?

Omdat hij, als Alziende, Abraham blijkbaar juist wil aanmoedigen om *Tikkun Olam* te doen voor Sodom, en daarvoor heeft Abraham God nodig als gesprekspartner. In de gedaante van een mens hier op aarde, in een gesprek van aangezicht tot aangezicht, zal het gemakkelijker zijn voor Abraham om hem hierover te benaderen. God wil laagdrempelig zijn! Zo gezien komt de eer voor *Tikkun Olam* in hoofdstuk 18 dus niet alleen Abraham toe, *maar ook God*. Door Zijn aanwezigheid geeft Hij Abraham de kans om hem te spreken, opdat hij er zeker van zal zijn dat de God waarin hij gelooft een rechtvaardige God is en geen hypocriet die rechtvaardigheid van de mens verwacht terwijl hij zichzelf vrij voelt om datzelfde principe aan zijn laars te lappen!

In vers 18:23 zet Abraham een stap naar voren en vat hij moed om te vragen: 'Gaat U de goeden gelijk met de slechten doden? Stel nu dat er 50 rechtvaardigen onder de inwoners zijn?' Daarna leest hij God ook de les: 'Dat kunt U toch niet doen? U kunt ze toch niet over één kam scheren? De Rechter van de Wereld moet toch een rechtvaardige rechter zijn?'

Kortom, de echte reden waarom God verschijnt voor Abraham in hoofdstuk 18 is niet ziekenbezoek, niet om diens gastvrijheid te toetsen en ook niet om de geboorte van Izaak aan te kondigen. De belangrijkste reden is om Abraham de gelegenheid te geven om *Tikkun Olam* te doen. En dat Abraham dat doet wordt al gelijk duidelijk als hij zijn pleidooi begint: *Vijftig* onschuldige mensen zijn veel meer dan de familie van Lot! Overigens is zijn loyaliteit aan de Joodse interpretatie van het Adam en Eva-verhaal ook al duidelijk, hij stelde immers geen vragen over de etniciteit of het geloof van zijn drie gasten, maar onthaalde ze gewoon als familieleden die hij nog nooit eerder ontmoet had!

Er zijn natuurlijk ook andere voorbeelden van Joden die deze grens overschrijden om niet-Joden een helpende hand te bieden. Elijah zorgt dat de niet-Joodse weduwe van Zarefaat bij Sidon genoeg te eten krijgt en brengt later haar dode zoon weer tot leven. Elisja geneest de Aramese generaal, Naäman, van lepra; God leert Jona dat hij zich ook moet ontfermen over niet-Joden, iets wat hij in eerste instantie helemaal niet wil, en stuurt hem toch er op uit om de mensen van Nineveh te bekeren. ‘Waarom,’ vraagt God aan Jona, ‘zou ik geen medelijden voelen met een grote stad als Nineveh, waar alleen al meer dan 120,000 kinderen wonen en ook nog veel vee aanwezig is?’

Jezus weerspiegelt Jona's profetische groeiproces door zich aanvankelijk ook alleen op de Joden te richten. Hij vertelt de Kanaänitische vrouw wier dochter bezeten is, dat hij alleen gestuurd werd naar ‘de verloren schapen van Israël’ en hij vergelijkt niet-Joden notabene met honden! Maar haar smeekbede is zo recht uit haar hart dat zijn eigen hart opengaat voor haar en hij van mening verandert: “Wat heeft U een groot geloof,” vertelt hij haar. “U krijgt wat U hebt gevraagd.” En haar dochter werd op hetzelfde moment genezen.’ Daarna geeft Jezus zijn discipelen de *universele* opdracht om iedereen te bekeren, een thema dat hem zowel door Jeremia als Deutero-Jesaja ingegeven was.

Maar de Thora laat ook zien dat er genoeg voorbeelden zijn van niet-Joden die uit hun bubbel stappen en de grens tussen niet-Jood en Jood oversteken om Joden te helpen! Dat doet de dochter van de Farao wanneer zij de baby Mozes uit het water haalt en zonder te kijken of hij wel of niet besneden is, hem meeneemt om hem als haar eigen zoon een veilige opvoeding te geven in haar vaders paleis. Jetro, de schoonvader van Mozes, een priester van Midian, gaf hem adviezen over hoe hij het beste een goed functionerend rechtssysteem op kon zetten. En iedereen kent de niet-jodin Ruth, een Moabitische vrouw die het niet uit kon staan dat haar geliefde Joodse schoonmoeder, Naomi, de lange en gevaarlijke reis terug naar Israël helemaal te voet in haar eentje zou moeten maken en die toen besloot om met haar mee te gaan. Heel veel generaties later zou dat niet alleen resulteren in de geboorte van koning David, maar volgens Christelijk inzicht ook die van Jezus als Messias, die van David zou afstammen.

Gelukkig is het doen van *Tikkun Olam* geen monopolie van Joden alleen!

Voor een laatste voorbeeld van niet-Joden die Joden helpen heb ik een raadselachtige episode uit het leven van Jezus gekozen. Het gaat om *Lukas 4:16-30*, wanneer Jezus aan het prille begin van zijn missie de toehoorders van zijn eigen synagoge in Nazareth een passage uit de Thora voorleest. Ik lees het integraal voor:

“Op sabbat ging hij zoals altijd naar de synagoge. Toen hij opstond om voor te lezen, gaf een dienaar hem het boek van de profeet Jesaja. Jezus opende het boek en zocht naar het stuk dat hij wilde voorlezen. Hij las: ‘God heeft mij uitgekozen. Daarom is mijn Geest bij mij. God heeft mij gestuurd om aan arme mensen het goede nieuws te vertellen. En om tegen gevangenen te zeggen dat ze weer vrij zijn. Om blinden te vertellen dat ze weer zullen zien. En om mensen die het moeilijk hebben, te helpen. Ik maak bekend: Er begint een nieuwe tijd’.

Toen deed Jezus het boek dicht. Hij gaf het aan de dienaar terug en ging zitten. Iedereen in de synagoge keek naar hem.

En Jezus zei: ‘Wat ik jullie net voorgelezen heb, is vandaag werkelijkheid geworden.

Alle mensen waren verrast over de bijzondere dingen die Jezus zei. Ze waren onder de indruk en zeiden: ‘Dat is toch de zoon van Jozef?’

Jezus zei: 'Ik weet zeker dat jullie tegen mij zullen zeggen: 'Nu moet u ook iets voor ons doen. We hebben gehoord wat u allemaal in Capernaüm gedaan hebt. Doe dan ook een wonder in uw eigen stad.' Maar luister goed naar mijn woorden: Een profeet is nooit welkom in zijn eigen stad.'

Jezus legde dat uit met twee voorbeelden. Hij zei: "Luister goed! In de tijd van de profeet Elija waren er veel weduwen in Israël. Het had drieënhalf jaar niet geregend en er was hongersnood in het hele land. Toch ging Elija niet naar een weduwe in Israël. In plaats daarvan stuurde God hem naar een weduwe buiten Israël. Ze woonde in Sarepta, een dorp bij de stad Sidon.

En toen Elisa profeet was, waren er in Israël veel mensen met een huidziekte. Toch maakte Elisa hen niet beter. Maar Naäman uit Syrië maakte hij wel beter.

Toen de mensen in de synagoge die woorden van Jezus hoorden, werden ze kwaad. Ze joegen Jezus de stad uit. En ze brachten hem naar de rand van de berg waarop hun stad gebouwd was. Ze wilden hem naar beneden gooien. Maar Jezus liep tussen alle mensen door en ging weg."

Jezus begon hier met een groep toehoorders die allemaal op zijn hand waren! Net hiervoor lezen wij in *Lukas 2:52* dat 'hij in de gunst stond bij God en de mensen.' Als Jezus dacht dat zijn melding dat hij het was die door God gestuurd was om zijn toehoorders te redden een verontrustend effect op ze zou hebben, hij vergelijkt ze immers impliciet met gevangenen en blinden, en hijzelf is niet meer dan de zoon van de plaatselijke timmerman, dan had hij het goed mis! Deze boude bewering bleek niet in staat om hun positieve gedachten over hem te doen veranderen, integendeel, hun reactie, zoals wij net gelezen hebben, is juist tegenovergesteld: 'alle mensen waren verrast over de bijzondere dingen die Jezus zei. Ze waren onder de indruk'!

Wat volgt laat ons zien dat Jezus eigenlijk uit is om de positieve indruk die ze van hem hebben om te keren tot een negatieve! Hij probeert met kleine steekjes zijn toehoorders tegen zich in het harnas te jagen. Eerst kondigt hij aan dat hij niet van zins is om wonderen voor hen te doen zoals hij dat elders deed. Maar ook dat maakt ze niet boos! Vervolgens vertelt hij hen dat hun welkom onthaal van hem niet eerlijk is, want 'een profeet is nooit welkom in zijn eigen stad.' Misschien beginnen ze zich hier al wat oncomfortabel te voelen, maar boos zijn ze nog steeds niet!

Maar dan gaat Jezus nóg verder door nog veel heviger te trappen tegen hun zere been. Misschien wist hij dat ze allemaal volgelingen van Rabbi Shammai waren, wiens leer gebaseerd was op een blinde bloedhekel aan alles dat niet-Joods was!? Hijzelf stond veel meer aan de kant van Shammai's tegenstander, Hillel! In ieder geval suggereert hij nu dat God totaal niets voor ze voelt, hoewel ze Joden zijn, maar dat Hij des te meer voelt voor *niet-Joden*, gebruikmakend van de twee verhalen over de profeten, Elia en Elisa. Bam! Nu is hij plotseling de gebeten hond! Het lijkt alsof de uitkomst hier precies datgene is waar Jezus van begin af aan op aanstuurde!

Nu komt de hamvraag. Wat heeft deze onverklaarbare episode te maken met het thema *Tikkun Olam*, gezien vanuit de optiek van niet-Joden die Joden helpen? Deze kleine episode van *Lukas 4:16-30* lijkt in eerste instantie totaal geen functie te hebben! Het heeft geen enkel vervolg maar staat op zichzelf, zonder kop of staart. Wat dacht Jezus hier te bereiken? Hij wilde toch de verloren schapen van Israël voor zich winnen! Hier had hij ze allemaal in de palm van zijn hand, maar in plaats van ze tot inkeer te brengen *zorgde hij dat zij hem wegjoegen uit zijn eigen dorp!* Hij is duidelijk de aanstichter van wat er gebeurt. De toehoorders provoceren hem helemaal niet, *hij* is degene die provoceert!

De oplossing, denk ik, is het volgende: Er is maar één ander voorbeeld van een profeet die door de hele bevolking uit zijn eigen dorp weggejaagd werd en dat is Jeremia, die, ook toen hij net begonnen was met preken, meteen uit zijn geboortedorp Anatoth moest vluchten en zijn missie verder moest voortzetten in Jeruzalem. Dit wordt ons verteld in *Jeremia* 11 en 12. Jezus had *geen enkele andere reden om zijn eigen dorpsgenoten zo te provoceren en hem weg te laten jagen uit Nazareth, dan zijn wens om, coûte que coûte, aan het prille begin van zijn eigen carrière te willen lijken op dat van de profeet Jeremia!*

En daar slaagde hij ook in, en niet alleen in deze ene episode! In *Matheus* 16:14, wanneer hij zijn discipelen vraagt wie de mensen denken dat hij is, antwoorden ze, 'Sommigen zeggen Johannes de Doper, anderen Elia, en weer anderen Jeremia of een van de profeten.' Let op de bewoording, 'op een van de profeten,' niet 'op een van de *andere* profeten,' alsof de naam en faam van Elia en Jeremia in die dagen in een hogere categorie stonden, *boven* die van profeten zelfs!

Nu even terug naar de Thora. Jullie weten dat Jeremia's leven aan een zijden draadje hing toen hij door de koning en zijn hof in een diepe waterput vol met modder gegooid was en daar achtergelaten werd om van de honger dood te gaan. En nu komt het, het Tikkun Olam deel van een niet-Jood die een Jood helpt waaraan ik refereerde! Ik lees weer voor uit het boek *Jeremia, hoofdstuk 38*:

'Ebed-Melech, een Nubiër die voor de koning werkte, was op dat moment in het paleis. Toen hij hoorde wat er gebeurd was, ging hij meteen naar de koning bij de Benjamin-poort. Hij zei: "Koning, die mannen hebben een zware misdaad gepleegd! Ze hebben Jeremia in een put gegooid om hem te laten sterven van de honger. Maar er is toch al geen eten meer in de stad! Waarom moet hij doodgaan op zo'n vreselijke plek?"

Toen gaf de koning dit bevel aan Ebed-Melech: "Ga met dertig man naar die put toe, en haal Jeremia eruit, voordat hij sterft!"

Ebed-Melech nam dertig mannen mee naar de put. Eerst ging hij naar de kelders van het paleis om oude lappen te halen. Die liet hij met touwen naar beneden zakken in de put. En hij zei tegen Jeremia: "Doe die lappen onder je armen, en doe dan de touwen eromheen."

Toen Jeremia dat gedaan had, trokken ze hem omhoog. Zo werd Jeremia uit de put gehaald.' (38:6-13).

Dat is nou nog eens een voorbeeld van *Tikkun Olam*! De verder onbezongen held, Ebed-Melech, wiens naam niemand kent, een zwarte man uit Nubië, wat nu Soedan is - sommige vertalingen zeggen Ethiopië - redt Jeremia zijn leven! Stel dat hij dat niet gedaan had en Jeremia gewoon dood had laten gaan, dan was zijn hele boek nooit geschreven! Jezus kon in dat geval zijn eigen identiteit nooit gevormd hebben met Jeremia in zijn achterhoofd en wij weten dan al helemaal niet hoe de Christelijke religie eruit zou hebben gezien. Jeremia was niet alleen vormend, maar ook *essentieel* voor Jezus!

Alle meest essentiële begrippen van Jezus zijn stuk voor stuk aan Jeremia ontleend, zo niet direct, dan via Deutero-Jesaja. Ik noem bijvoorbeeld de term *goed nieuws*, de letterlijke betekenis van het woord *gospel*, oorspronkelijk slechts refererend aan het ongelofelijke nieuws dat Koning Cyrus de Babylonische bannelingen vrijgelaten had. Maar ook *berouw* en tot *inkeer komen*, termen die Jeremia meer dan elk andere profeet gebruikte; *vergiffenis*, *redder* en *redding*, een nieuwe *brit* of overeenkomst tussen man en God, een concept van *Jeremia* 31 dat hij niet bedoelde als een spiksplinternieuwe *brit* maar als een *hernieuwde* brit – het Hebreeuws heeft maar één woord voor allebei concepten– iets wat wij terugzien in de naam het *Nieuwe Testament*. Verder volgt veel in Jezus' leven, zijn leer en zelfs zijn dood, een *Script* dat duidelijk een afspiegeling is van de levensloop van Jeremia maar dat hij voor zichzelf als geheim hield en nooit met anderen deelde.

Dit alles is in ieder geval het thema van een boek waar ik nu aan werk. Het zal de titel dragen, "The Jeremiah Gambit: Why Jesus Modelled Himself on a Major Prophet and How that Explains his Life, his Mission and his Death." Het is nu voor tweederde geschreven, maar de laatste loodjes wegen altijd het zwaarst! Als ik het klaar kan krijgen en er een uitgever voor kan vinden, komt het misschien uit in 2027. In ieder geval kan ik nu al wat licht zien aan het einde van de spreekwoordelijke tunnel!

iii. Conclusie

Met zoveel etniciteiten die elkaar helpen is de Thora een wel heel bijzonder boek! Er is geen ander werk uit de oudheid waar zo veel mensen van verschillende etniciteiten zich zo vaak om het welzijn van mensen van een andere groep bekommeren! Hierin is de Thora werkelijk uniek! Ooit gehoord van Grieken die zich druk maakten over het wel en wee van de Trojanen of andersom in de *Iliad*? Hadden de Egyptenaren van toen genoeg ARBO wetten om er zeker van te zijn dat hun slaven niet als beesten hoefden te werken maar als mensen?

Maar de Thora heeft wél wetten om slaven te beschermen en niet alleen Joodse slaven! *Deuteronomium*. 23:15-16 verbiedt het terugsturen van ontsnapte slaven naar hun vaak buitenlandse meesters, waar de dood of verminking op ze stond te wachten. "Hij zal bij u verblijven . . . u zult hem niet slecht behandelen." *Exodus* 20:10 regelt een rustdag op de Sabbat voor *alle* slaven, niet alleen Joodse slaven, terwijl *Exodus* 21:20-21, 26-27 het niet toestaat dat een meester zijn slaaf zo maar mag doden. Als hij verantwoordelijk is voor het verlies van een oog of zelfs voor het verlies van een tand van zijn slaaf, moet de slaaf meteen zijn vrijheid krijgen ter compensatie.

Tikkun Olam en de bescherming van de kwetsbaren zijn centrale thema's in de Thora en zoals ik al zei, strekt dat haar tot bijzonder grote eer, vooral gezien de vaak barbaarse tijden waarin de Thora tot stand kwam. Abraham leefde wel 1800 jaar voor Jezus, stel je voor! Joden en Christenen mogen zich beslist verheugen over het feit dat ze *gezamenlijk* hetzelfde Boek hoog houden als Heilige Schrift!

iv. Negen Suggesties voor *Tikkun Olam* voor de Situatie in Nederland Nu

De opstellers van het programma voor vandaag hebben geschreven in de uitnodiging:

"Om ons heen dreigt de samenleving uit elkaar te vallen, er wordt chaos en verdeeldheid gecreëerd en mensen vervreemden van elkaar. Wat kunnen we doen om niet verlamd te raken, om het tij te keren? Het enige tegenwicht is: *Tikoen olam*, een positieve bijdrage leveren aan het herstel van de wereld. Een Bijbelse opdracht voor Joden en niet-Joden."

De periode van 2000 jaar waarin Joden en Christenen tegenover elkaar stonden is gelukkig voorbij. Ik heb geleerd dat wij in het algemeen te veel gewicht hechten aan het begrip *waarheid*, waarover onze religies zo lang tegen elkaar hebben gestreden. Want als een kind een vreselijke nachtmerrie heeft en zijn moeder blijkt in staat om hem weer in slaap te sussen met een kalmerend verhaal, is het dan belangrijk of het verhaal waar was of zelfverzonnen? Nee, helemaal niet! Wat belangrijk is, is alleen dat het werkt! Nu is het de tijd om onze handen in elkaar te slaan en samen met onze Islamitische, Christelijke, Joodse, Humanistische, en welke godsdienst men ook maar aanhangt, als broeders het voorbeeld van Ebed-Melech te gaan volgen en met dertig man Jeremia uit de put halen!

Wat kunnen wij daarbij doen? Ik stel de volgende stappen voor:

1. Onze groep kan een commissie van wijze hoofden bij elkaar brengen, van Joden, Christenen, Islamieten, Humanisten, enz., die samen gaan brainstormen. Immers, *Tikkun Olam voor Nederland* vereist dat ook wij Bruggen Bouwen!
2. We moeten veel meer doen om racisme, anti-semitisme en anti-Islam sentimenten in dit land in haar basis te verzwakken. Volgens mij moet er een twee-sporen beleid gevolgd worden: De leiders van de verschillende Islamitische gemeenschappen moeten eerst beter inzien dat Islamofobie in Nederland mede gevoed wordt door *gebrekkige assimilatie* van een deel van de Islamitische bevolking en ook door een gebrek aan bereidheid om Westerse normen *volledig te accepteren*. Je kunt hier simpelweg niet wonen terwijl je de gelijkheid van alle mensen *niet* accepteert en verwacht gerespecteerd te worden door de meerderheid! Dat segment van onze Islamitische medelanders zou op constructieve wijze veel effectiever aangepakt moeten worden!
 Intussen zou er ook veel meer gedaan kunnen worden om hun succesverhalen en positieve bijdragen in onze samenleving beter bekend te maken onder onze bevolking. Denk aan de velen die succesvolle entrepreneurs zijn, een universiteitsgraad op zak hebben, of succesvol politicus zijn geworden! De laatste voorzitter van de Tweede Kamer was één van ze, evenals de vroegere burgemeester van Rotterdam en de huidige burgemeester van Arnhem. Veel van hun geestelijke leiders doen ook geweldig werk dat helaas ondergesneeuwd wordt door de constant negatieve berichtgeving in de pers! Wij kunnen en moeten ze beter helpen de scherpe kantjes in onze samenleving zachter te maken en de berichtgeving daarmee te doen kantelen.
3. Ik ben verder van mening dat humor en satire op televisie en sociale media niet bijtend genoeg kan zijn om het uithollen van democratische normen aan de kaak te stellen! Ik zou graag veel meer Arjan Lubachs en soortgelijk geesten willen zien en ook meer zendtijd voor ze, zodat politici die zich anti-democratisch uitlaten onderuit gehaald kunnen worden door ze echt belachelijk te maken. Is er niemand die een beetje op Wilders lijkt en die, door hem na te doen, hem belachelijk kan maken?
4. Ook zou ik wekelijkse 'prijzen' willen zien in de pers, op TV en op internet voor het 'beste' voorbeeld van niet-feitelijk berichtgeving, en ook een 'prijs' voor het beste voorbeeld van pure 'laster,' en een 'prijs' voor het beste voorbeeld van de politicus die het meest doet om groepen in de samenleving tegen elkaar op te hitsen en dan nog een 'prijs' voor de politicus die iets gezegd of gedaan heeft dat het meest neigt naar toekomstig dictatoriaal gedrag.
5. In Den Haag hebben wij een Internationaal Gerechtshof dat op serieuze wijze misdaden van de internationale rechtsorde beoordeelt. Laat ons ijveren om een tegenhanger op te richten van een *Nationaal* Gerechtshof! Met echte rechters en juristen, die op vergelijkbare wijze misdaden tegen fatsoenlijk gedrag en democratische omgangsnormen kunnen beoordelen. Dat zou geen wettige kracht hebben, maar wel een *morele* kracht! Namen moeten ook genoemd worden want zachte heemeesters maken stinkende wonden!
6. Wij zouden druk moeten uitoefenen op de pers om anti-democraten geen platform te geven. Waarom moet een democratie haar eigen graf delven door vriendelijk te zijn voor mensen die zeggen dat – als ze eenmaal aan de macht zijn - ze de democratische rechten zullen inperken? Zwijg ze dood! Als het nieuws stelselmatig Trump en consorten alleen heel spaarzaam op de voorpagina's van de kranten en in de sociale media zou laten voorkomen, was hij al lang verdwenen bij gebrek aan zuurstof waarvan hij nu leeft! Maar Democratie, die alles en iedereen

altijd toelaat 'in naam van Democratie,' ongeacht hoe ondemocratisch ook, heeft dat nooit gedaan. Het gevolg lezen wij nu elke dag in de krant: de democratie in de VS is verder en verder aan het afbrokkelen.

7. Wij moeten 'influencers' aanmoedigen om positieve in plaats van negatieve boodschappen hierover af te geven!
8. Begin een soort SIRE campagne met sport en pophelden die zich positief uit willen spreken over het thema Medelander-Nederlander als tegenwicht tegen racisme en fascisme.
9. Laat de samenwerkende Islamiëten, Christenen, Joden en Humanisten, enz. een naam krijgen, interviews geven en in de kranten komen. Is er een "Bond Tegen het Vloeken"? Laat er een "Bond Tegen Anti-Democratie" in het leven geroepen worden! Wij moeten de 'publieke opinie' masseren en daarvoor hebben wij een zichtbare identiteit nodig!

Om Jezus weer erbij te halen, hij had veel *minder met geloof* en was veel meer geporteerd voor *actie* dan men meestal denkt! In *Lukas 6:46* klinkt hij werkelijk ontstemd: 'Waarom noemen jullie mij Heer, Heer, maar **doen** jullie nooit wat ik jullie geleerd hebben te **doen**?'

Zijn theologie was de theologie van **doen** en, zeker in deze tijd, mag *Tikkun Olam* niet anders zijn!

Ik dank u voor uw aandacht!